

Dariusz MICHALIK

UKŁAD SIŁ NA BLISKIM WSCHODZIE. KLUCZOWI AKTORZY KONFLIKTU SYRYJSKIEGO

Abstrakt

Przedstawiona analiza i ocena sytuacji z uwzględnieniem kluczowych graczy (państwowych i niepaństwowych) oraz ilościowej i jakościowej oceny potęgi państw, prowadzi do generalnego wniosku, że konflikt syryjski ma zasięg międzynarodowy, a jego rozwiązanie ma istotne znaczenie dla interesów określonych potęg światowych i regionalnych, które chcą zachować lub przejąć dominację w regionie. Przyszłość reżimu Asada jest raczej niepewna, choć jest on na razie mocny i zdeterminowany do pacyfikacji protestów i utrzymania reżimu wykorzystując silne poparcie aparatu bezpieczeństwa. Jednym z możliwych scenariuszy jest rozwiązanie bez udziału aktorów zewnętrznych, polegające na przekazaniu władzy komuś z rodziny Asadów. W ten sposób zagwarantowane zostałyby bezpieczeństwo alawitów, zapewniona stabilizacja w kraju i zachowanie układu sił w regionie. Syria stanowi istotny element do dalszego rozwoju sytuacji państw Bliskiego Wschodu i uregulowania kształtu przyszłego układu sił również dla całego regionu. Aktualnie sposób oraz horyzont czasowy rozwiązania konfliktu jest trudny do przewidzenia. Dodatkowo akty agresji ze strony Syrii na terytorium Turcji, dają przesłanki ewentualnej eskalacji konfliktu, co konsekwencji może doprowadzić do jego militarnego rozwiązania, a tym samym zasadniczo wpłynie na zmianę układu sił w regionie.

Słowa kluczowe: Syria, Bliski Wschód, Arabska Wiosna, potęgomетria, Baszar al-Asad.

Arabska Wiosna – proces gwałtownych przemian społeczno-politycznych toczący się na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej (MENA) od grudnia 2010 roku, ogarnęła także Syrię. Jednakże w tym przypadku rozwój wydarzeń jest inny, niż w pozostałych krajach arabskich. Niepokoje społeczne, protesty, powstania, rebelie rewolty, przerodziły się w wojnę domową. Reżim B. Asada, zdominowany przez mniejszość Alawitów, pozostaje bardzo zdeterminowany, aby zniszczyć opozycję, która stara się obalić istniejący system. Rebelia w Syrii stała się nie tylko kwestią wewnętrzną, ale też regionalną i międzynarodową. W konflikcie zaangażowani są aktorzy wewnętrzni, regionalni oraz międzynarodowi: organizacje i państwa. Społeczeństwo międzynarodowe, a dokładniej główne potęgi Zachodu, niewiele może zrobić, oprócz wprowadzania kolejnych sankcji wobec rządu Syrii. Koncepcja militarnego rozwiązania konfliktu jest jedną z opcji, która jednak nie jest jeszcze akceptowana. Znajomość potęgi państw zaangażowanych w konflikt –

rozważanej w kategoriach potęgi ogólnej i wojskowej – pozwala ocenić możliwości i wpływ poszczególnych aktorów teatru wojny na przebieg wydarzeń. Oszacowanie potęgi stosując podejście ilościowe, pozwala zidentyfikować aktualny układ sił w regionie oraz na jego analizę i stanowi obok innych istotnych informacji politycznych i bezpieczeństwa, dodatkowy argument jego oceny.

I. Istota potęgi państwa i układu sił

Najważniejszą cechą systemu międzynarodowego jest układ sił. Układ sił to inaczej relacje sił lub stosunki sił jakie zachodzą w systemie międzynarodowym. Stosując ujęcie systemowe, jest to zbiór podmiotów (państw, jednostek politycznych, organizacji międzynarodowych), które są źródłem siły. Zachodzą między nimi relacje, „stosunki potęg”. W ujęciu teoretycznym układ sił tworzą wszystkie państwa (jednostki polityczne). W rzeczywistości obejmuje on niewielką liczbę aktorów sceny międzynarodowej – państwa o znacznej potędze, głównie mocarstwa. Tylko mocarstwa są bowiem w stanie wpływać na polaryzację i koncentrację układu sił, a tym samym na jego stabilność i równowagę, eskalację sporów i kooperację, w ten sposób wpływać na kształt globalnego ładu międzynarodowego. Słowo „siła” nie oznacza siły fizycznej (force), lecz odnosi się do siły rozumianej jako „potęga” (power). Potęga jest bardzo ważnym atrybutem państwa, który określa jego możliwości i zdolności do odgrywania określonej roli na arenie międzynarodowej, a zarazem określa jego pozycję w hierarchicznej strukturze systemu międzynarodowego. W literaturze dotyczącej stosunków międzynarodowych istnieje wiele definicji potęgi. Jedną z nich podał John G. Stoessinger, według którego jest to „[...] zdolność państwa do użycia swych materialnych i niematerialnych zasobów w sposób, który wpłynie na zachowanie innych państw”¹. Oznacza to, że państwo prowadzi swoją politykę w sposób zapewniający realizację własnych interesów i celów, stosując odpowiednią strategię i wpływając na zachowania innych państw. Jednym z głównych celów państwa jest maksymalizacja swojej potęgi.

Potęga państwa ma charakter względny co oznacza, że można ją oszacować tylko poprzez odniesienie jej do potęgi innych państw lub do potęgi świata. Oznacza to, że potęga jednego aktora na arenie międzynarodowej może wzrosnąć jedynie poprzez zmniejszenie potęgi pozostałych aktorów. Ponieważ wartość dostępnej potęgi świata do podziału pomiędzy aktorów jest niezmienna, państwo żeby przetrwać, jest zmuszone dbać o zwiększanie lub utrzymanie na stałym poziomie własnej potęgi. W ten sposób trwa ciągła rywalizacja o potęgę. Taka sytuacja wpływa na zmiany układu sił, które mogą mieć charakter ewolucyjny (stopniowy, powolny) lub rewolucyjny. Odpowiada to zmianie struktury systemu – zmieniają się udziały poszczególnych państw w potęgę głównych mocarstw lub w potęgę świata, może też zmienić się liczba państw w systemie. Takie zjawisko może naruszyć stabilność systemu międzynarodowego (zachwianie równowagi sił) i spowodować zmianę jego polarności. Według Charles’a F. Dorana strukturę systemu można uznać za klucz do zrozumienia polityki zagranicznej². Zgodnie z

---

¹ J. G. Stoessinger, *The Might of Nations. World Politics in Our Time*, New York 1969, s. 27.

² Ch. F. Doran, *Systems in Crisis. New imperatives of high politics at century's end*, Cambridge 1991, s. 2.

teorią cyklicznej zmiany potęgi (*Power Transitions Theory* A. Organskiego³), która uwzględnia dynamiczne zmiany w układzie sił, zmiany relacji sił, w wyniku różnego tempa rozwoju gospodarczego, są przyczyną wojen. Układ sił odgrywa ważną rolę w stosunkach międzynarodowych. Głównym powodem jest to, że po uwzględnieniu charakteru interesów przejawiających się na arenie międzynarodowej w aspekcie zgodności/sprzeczności, układ sił determinuje strategię (politykę) państw ukierunkowaną na bezpieczeństwo i rozwój. Może on być przedstawiony w skali globalnej, regionalnej lub lokalnej.

Ocena, a ściślej szacownie potęgi państw umożliwia identyfikację układu sił. Ujęcie ilościowe potęgi państw pozwala na jej pomiar z zastosowaniem modeli formalnych⁴. Do oszacowania potęgi państwa wykorzystywane są takie czynniki jak: populacja (czynnik demograficzny), terytorium państwa (czynnik geograficzny) i umiejętności organizacyjno-produkcyjne wyrażone w PKB (czynnik ekonomiczny) lub w wydatkach wojskowych (czynnik militarny), stopa wydatków wojskowych (czynnik moralny – napięcie woli i czynnik strategiczny – uznanie roli czynnika militarnego). Na potęgę państwa składają się potęga ogólna (zwana też potęgą dyspozycyjną) i potęga wojskowa (zwana też potęgą realną lub koordynacyjną). Potęga wojskowa stanowi w rzeczywistości część potęgi ogólnej. Wydatki wojskowe są ściśle zależne od PKB. Państwa o większym PKB są skłonne więcej wydawać na wojsko. Proces zmian układu sił często pozostaje niezauważony lub jest ignorowany przez ludzi odpowiedzialnych za decyzje polityczne. Taka sytuacja prowadzi do błędnych decyzji i niezamierzonych konfliktów. Wydarzenia w państwach MENA (*Middle East and North Africa*) określane jako Arabska Wiosna – fala niepokojów społecznych, powstań oraz rebelii, w tym zbrojnych, potwierdzają to zjawisko.

II. Geopolityczna sytuacja na Bliskim Wschodzie

Wydarzenia, jakie miały miejsce w latach 2010-2012 na Bliskim Wschodzie i Afryce Północnej zaskoczyły wszystkie znaczące podmioty sceny międzynarodowej. Zaskoczyła wszystkich szczególnie gwałtowność tych powstań, rebelii, czas ich wybuchu oraz ilość państw, w których one wystąpiły. Państwa Zachodu zbagatelizowały wcześniejsze symptomy, wskazujące na narastające niepokoje społeczne, które doprowadziły w rezultacie do wybuchu powstania⁵. Zaufały w zapewnienia rządów krajów MENA objętych konfliktem, które zapewniały, że sytuacja wewnętrzna w kraju jest bezpieczna i stabilna, a interesy

³ R. L. Tammen i in., *Power Transitions: Strategies for the 21st Century*, New York 2000, s. 5-7.

⁴ Postać modeli: $P_o = D^{0,652} \times L^{0,217} \times p^{0,109}$, $P_w = W^{0,652} \times S^{0,217} \times p^{0,109}$, gdzie - P_o – potęga ogólna, P_w – potęga wojskowa, D – produkt krajowy brutto, L – liczba ludności, p – powierzchnia terytorium, W – wydatki wojskowe, S – liczba żołnierzy służby czynne. Por. M. Sulek, *Podstawy potęgonomii i potęgometrii*, Kielece 2001, s. 87-123.; Idem, *Metody i techniki badań stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2004, s. 102-115. Zob. też. D. Michalik, *Modelowanie i symulacje międzynarodowego układu sił*, Toruń, 2012, s. 73 i n.

⁵ S. Parzymies, *Aspekty wewnętrzne i międzynarodowe „Arabskiej wiosny”*, „Stosunki Międzynarodowe” 2011, t. 44, nr 3-4, s. 36-38. Por. także: A. Krzymowski, *Francja i RFN na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej – współpraca czy rywalizacja*, „Zeszyty Naukowe AON” 2011, nr 4(85), s. 47.

państw zachodnich są zabezpieczone. Przemiany społeczno-systemowe na Bliskim Wschodzie mają istotny wpływ na państwa zachodnie, w tym też na UE i USA, które walczą ze skutkami kryzysów gospodarczych i finansowych. Wymuszają one zmianę polityki zagranicznej i bezpieczeństwa tych jednostek politycznych wobec państw Bliskiego Wschodu, który od wielu lat stanowi też region długotrwałych konfliktów, m.in. izraelsko-palestyński oraz syryjsko-izraelski. Rozwiązanie istniejących konfliktów stanowi kwestię kluczową dla stosunków międzynarodowych w tym regionie i wymaga większego zaangażowania całej społeczności międzynarodowej, w tym takich potęg jak USA, Francja, Wlk. Brytania, Niemcy, Chiny i Rosja oraz UE, ONZ oraz GCC (Rady Współpracy Państw Zatoki)⁶. i Ligi Arabskiej. Taka sytuacja będzie miała istotny wpływ na zmiany geopolityczne w regionie. Aktualnie o geopolityczne ukształtowanie sił w regionie rywalizują ze sobą Iran i Arabia Saudyjska. Państwa zachodnie utraciły swą mocną pozycję na korzyść krajów azjatyckich, zwłaszcza Chin i Indii. Wyniki badań istniejącego układu sił, jak też jego symulacje i prognozy⁷ potwierdzają zmniejszającą się potęgę supermocarstwa, jakim są USA, a wzrost potęgi Chin (tabl. 2). Dodatkowo na osłabienie potęgi USA wpłynęły dwie kolejne wojny, w Afganistanie i w Iraku. Z drugiej strony państwa azjatyckie zwiększyły ekspansję gospodarczą w Zatoce Perskiej, co umożliwia im rozszerzenie tam wpływów politycznych i umocnienie pozycji i roli gospodarczej. Tworzy się w ten sposób nowa oś geostrategiczna o wymiarze politycznym i gospodarczym, która będzie wpływała na kształtowanie się globalnej rywalizacji.

Zjawiska społeczne zapoczątkowane w Tunezji w grudniu 2010, spowodowały falę gwałtownych i ostrych konfliktów w Egipcie i krajach Bliskiego Wschodu. Arabska Wiosna nadal trwa i przybiera różne formy od powstania, rewolty, rebelii, aż do wojny domowej (Syria). Różne są podłoża konfliktów w państwach gdzie, zarówno panują reżimy, jak i w tych gdzie istnieją monarchie. Jednakże wspólnym mianownikiem wszystkich tych konfliktów jest w efekcie przejmowanie władzy przez islamistów. Tworzy to nowe zagrożenie dla bezpieczeństwa i stabilizacji w regionie, szczególnie w przypadku, gdy władzę przejmą islamiści radykalni lub ekstremiści. Obok konfliktów religijnych, istotne znaczenie mają konflikty etniczne i plemienne. Taka sytuacja stwarza korzystne warunki dla wzmocnienia pozycji Al-Kaidy w krajach gdzie rozpoczęła się transformacja systemowa. To może spowodować dalszą eskalację ww. zjawisk i w efekcie narusza status quo w regionie, a tym samym może mieć wpływ na porządek światowy. Zjawisko to powoduje potrzebę zaangażowania wszystkich społeczności międzynarodowych i jak najszybsze rozwiązanie zaistniałych konfliktów na drodze dyplomatycznej.

---

⁶ Rada Współpracy Państw Zatoki została założona 25 maja 1981 r. przez Arabię Saudyjską, Bahrajn, Katar, Kuwejt, Oman i Zjednoczone Emiraty Arabskie. Zasadniczym jej zadaniem jest koordynacja i integracja państw członkowskich w obszarach takich jak: gospodarka, finanse, handel, taryfy celne, turystyka, ustawodawstwo, administracja, nauka i rozwój przemysłu, rolnictwo. Głównym organem jest Rada najwyższa, składająca się z szefów państw członkowskich. Kolejnym organem jest Rada Ministrów, w skład której wchodzi ministrowie spraw zagranicznych. Ciałem wykonawczym jest Sekretarz Generalny, wybierany na okres 3 lat.

⁷ D. Michalik, *Modelowanie i symulacje międzynarodowego układu sił*, „Stosunki Międzynarodowe” 2012, t. 45, nr 1, s. 121-134; M. Sułek, *Prognozowanie i symulacje międzynarodowe*, Warszawa 2010, s. 131.

Wszelkie zaobserwowane ww. zjawiska nieuchronnie mają wpływ na proces zmiany układu sił, jak też bezpieczeństwa międzynarodowego. To implikuje zmianę polityki zagranicznej wszystkich światowych potęg wobec państw regionu, jak też wpływa na politykę państw arabskich.

Wydarzenia i doświadczenia Tunezji i Egiptu (2010-2011) odbiły się szerokim echem (zostały powielone) w większości krajów arabskich. Na Zachodzie, „Arabska Wiosna” jest szerzej interpretowana jako dążenie do wolności i demokracji. Faktycznie pierwsze żądania dużej większości protestujących dotyczyły bardziej dobrego rządzenia niż demokracji – oznaczało to zapewnienie miejsc pracy, ograniczenia represji policyjnych, ograniczenia przywilejów i likwidacji korupcji wśród wielkich biznesmenów skupionych wokół rodzin rządzących. Młode pokolenie, borykające się z problemami bezrobocia, stały się motorem przemian rewolucyjnych, jakie ogarnęły świat arabski. Wysokie bezrobocie jest wynikiem dużego i stałego przyrostu ludności – eksplozji wyżu demograficznego (tabl. 1).

Tabela 1. Udział liczby ludności i powierzchni kluczowych aktorów w liczbie ludności i powierzchni świata w latach 1960-2011 (świat = 1)

Państwo	Udział ludności						Udział powierzchni
	1960	1990	2000	2005	2010	2011	
Egipt	0,0092	0,0108	0,0111	0,0116	0,0119	0,0118	0,0075
Pakistan	0,0152	0,0213	0,0238	0,0246	0,0254	0,0253	0,0059
Iran	0,0073	0,0104	0,0108	0,0108	0,0108	0,017	0,0130
Katar	0,0002	0,0001	0,0001	0,0001	0,0003	0,0003	0,0001
Irak	0,0024	0,0035	0,0040	0,0043	0,0046	0,0047	0,0033
Izrael	0,0007	0,0009	0,0010	0,0011	0,0011	0,0011	0,0002
Jordania	0,0003	0,0006	0,0008	0,0008	0,0009	0,0009	0,0007
Arabia Saudyjska	0,0013	0,0031	0,0033	0,0037	0,0040	0,0040	0,0149
Syria	0,0015	0,0023	0,0026	0,0029	0,0030	0,0030	0,0014
USA	0,0597	0,0475	0,0465	0,0458	0,0452	0,0447	0,0719
Chiny	0,2203	0,2159	0,2079	0,2019	0,1959	0,1927	0,0717
Turcja	0,0093	0,0103	0,0105	0,0106	0,0106	0,0106	0,0059
Rosja	0,0396	0,0282	0,0241	0,0222	0,0207	0,0204	0,1277

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WDI (World Development Indicators).

Dane w tabeli 1. wskazują, że pod względem liczby ludności pozycja państw MENA znacznie się zmienia. Występuję stały i duży wzrost populacji. W roku 1960 liczba ludności w Egipcie wynosiła ok. 4 mln, w roku 1989 już 54 mln, a w

roku 2011 86 mln. W Jemenie, przykładowo, wskaźnik przyrostu wynosi ponad 5 – co można określić jako więcej niż 5 dzieci przypada na jedną matkę. W 1965, populacja w Syrii wynosiła ok. 4 mln; na dzień dzisiejszy wynosi już blisko 24 mln. W każdym kraju brak zatrudnienia w miastach i biedota wiejska powoduje wzrost uczestników powstania (rewolucji, rewolty, konfliktu, wojny domowej), mających na celu obalenie autokratycznych rządów.

Tabela 2. Udział PKB kluczowych aktorów konfliktu syryjskiego w PKB świata w latach 1960-2011 (świat = 1)

Państwo	Udział PKB					
	1960	1990	2000	2005	2010	2011
Egipt	0,0031	0,0020	0,0031	0,0020	0,0035	0,0033
Pakistan	0,0028	0,0018	0,0023	0,0024	0,0028	0,0030
Iran	-	0,0053	0,0032	0,0043	0,0066	0,0069
Katar	0,0000	0,0003	0,0006	0,0010	0,0020	0,0025
Irak	0,0013	0,0000	0,0008	0,0014	0,0013	0,0016
Izrael	0,0021	0,0024	0,0039	0,0030	0,0034	0,0035
Jordania	0,0000	0,0002	0,0003	0,0003	0,0004	0,0004
Ar, Saud.	0,0000	0,0033	0,0059	0,0070	0,0069	0,0082
Syria	0,0006	0,0006	0,0006	0,0006	0,0009	0,0010
USA	0,3872	0,2628	0,3096	0,2784	0,2292	0,2157
Chiny	0,0457	0,0569	0,0375	0,0500	0,0941	0,1043
Turcja	0,0104	0,0069	0,0083	0,0107	0,0116	0,0110
Rosja	0,0000	0,0236	0,0081	0,0169	0,0235	0,0266

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WDI i MFW

Pozycja USA i Chin jest raczej stabilna (występuje nawet lekka poprawa). W ocenie sytuacji dotyczącej „Arabskiej Wiosny” i konfliktu syryjskiego obok oceny i analizy zjawisk politycznych i społecznych, zostały wykorzystane potencjały państw, aktorów tej sceny politycznej. Potencjały te zostały określone w oparciu o pomiar potęgi ogólnej (całkowitej) i wojskowej tych graczy uczestniczących w konflikcie. Potencjał aktorów niepaństwowych został pominięty. Na potencjał składa się potęga ogólna (całkowita) i potęga wojskowa, które zostały określone na podstawie modeli formalnych zawierających takie zmienne (czynniki potęgotwórcze) jak PKB, wydatki wojskowe, populacja, liczba żołnierzy i powierzchnia terytorium.

Największą potęgę ogólną wśród krajów MENA posiadają Arabia Saudyjska i Iran – tabela 3. Potęga obu krajów jest porównywalna i stale wzrasta. Kolejne dwa państwa to Egipt i Pakistan. Wyniki te wskazują na tendencję wzrostu potęg państw MENA. Jednak wzrost tych potęg następuje znacznie wolniej niż potęg Chin i Turcji. Potęga ogólna USA spadła bardzo znacznie. To potwierdza też zmniejszanie się wpływów i dominacji w regionie, jak też w świecie. Daje się zauważyć szybki

wzrost potęgi Chin – stała tendencja wzrostu – prawie dwukrotny wzrost potęgi ogólnej w latach 1960-2011 (tabela 3).

Tabl. 3. Potęga ogólna kluczowych aktorów konfliktu syryjskiego w latach 1960-2011

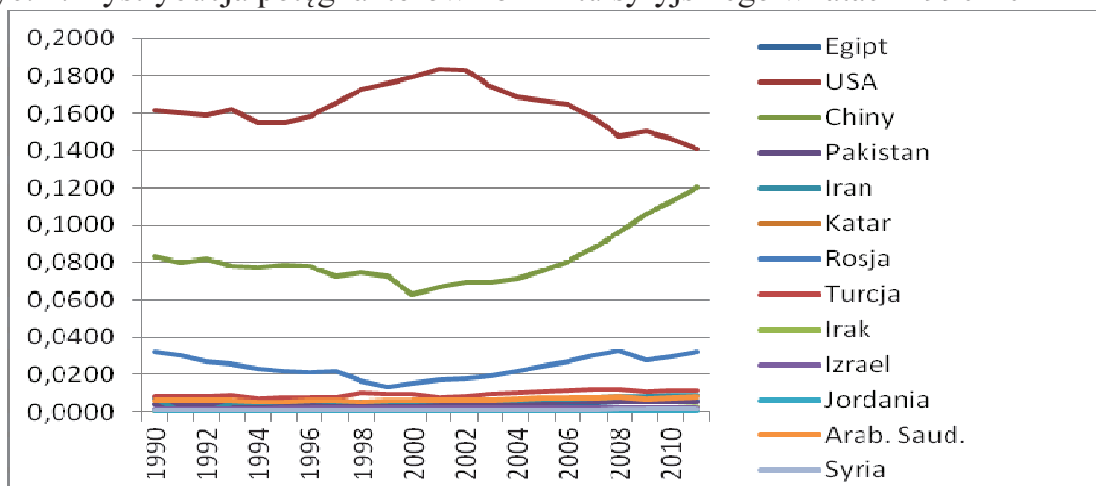
Państwo	Świat = 1					
	1960	1990	2000	2005	2010	2011
Egipt	0,0049	0,0042	0,0057	0,0043	0,0062	0,0060
Pakistan	0,0049	0,0041	0,0041	0,0050	0,0056	0,0058
Iran	-	0,0076	0,0076	0,0066	0,0088	0,0090
Katar	-	0,0003	0,0003	0,0006	0,0011	0,0012
Irak	0,0019	0,0000	0,0000	0,0014	0,0022	0,0026
Izrael	0,0015	0,0017	0,0017	0,0020	0,0022	0,0022
Jordania	-	0,0003	0,0003	0,0005	0,0006	0,0006
Ar. Saud.	-	0,0059	0,0059	0,0074	0,0074	0,0083
Syria	0,0010	0,0010	0,0010	0,0011	0,0015	0,0015
USA	0,2191	0,1619	0,1793	0,1668	0,1465	0,1405
Chiny	0,0721	0,0829	0,0626	0,0751	0,1127	0,1201
Turcja	0,0105	0,0082	0,0093	0,0110	0,0116	0,0112
Rosja	-	0,0319	0,0154	0,0244	0,0298	0,0321

Źródło: Obliczenia i opracowanie własne na podstawie danych: tabl. 1-2.

Dla wybranego okresu zmiany w dystrybucji potęgi ogólnej są widoczne. Potęga ogólna USA ma tendencję spadkową – ich pozycja jest zagrożona. Szybko rośnie potęga ogólna Chin i zbliża się wyraźnie do potęgi USA, a potęga Rosji wzrasta, ale wolniej. Potęga pozostałych państw również generalnie rośnie, jednak dużo wolniej.

Jak widać mimo krótkiego okresu występują zauważalne zmiany w dystrybucji potęgi wojskowej. Pozycja USA pozostaje stabilna i jest niezagrożona: posiadają one znaczną przewagę militarną. Widać stały znaczny wzrost potęgi wojskowej Chin zwłaszcza od 2000 roku. Również potęga Rosji ma tendencję wzrostową. Potęga państw arabskich również rośnie, lecz bardzo znacznie wolniej. Potęga wojskowa (koordynacyjna), pozwala określić możliwości operacyjne danego państwa. Jej wykorzystanie zależy od woli i strategii ludzi podejmujących określone decyzje polityczne. Głównie wskazuje ona potencjał militarny, który może zostać wykorzystany do określonych celów. Stanowić też może ważny argument dyplomacji w negocjacjach dotyczących rozwiązania konfliktów politycznych i militarnych w środowisku międzynarodowym.

Ryc. 1. Dystrybucja potęgi aktorów konfliktu syryjskiego w latach 1990-2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w tabl. 3.

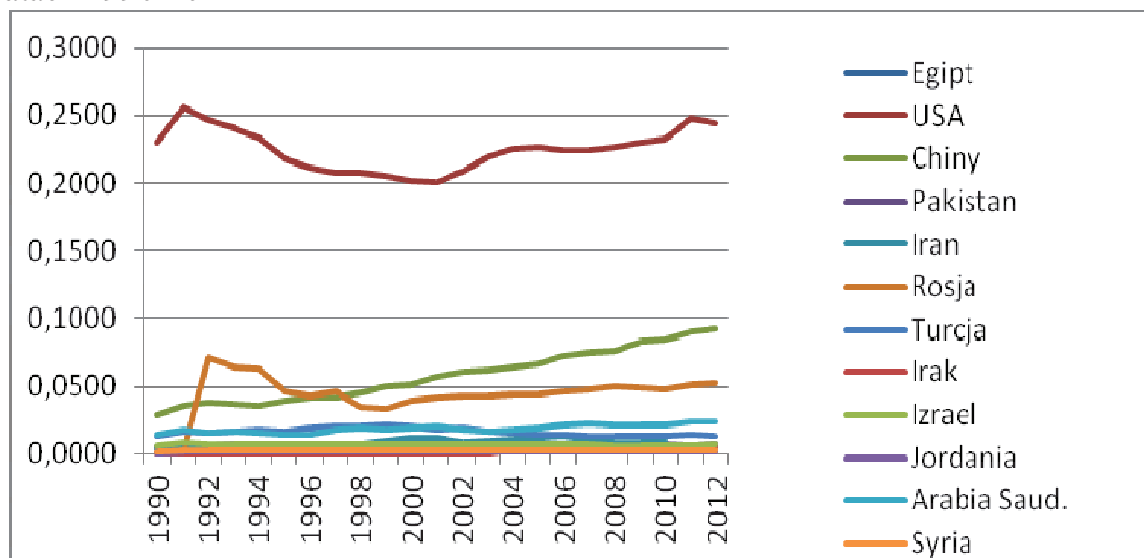
Tabela 4. Potęga wojskowa kluczowych aktorów konfliktu syryjskiego w latach 1990-2012

Państwo	Świat = 1						
	1990	1995	2000	2005	2010	2011	2012
Egipt	0,0055	0,0067	0,0072	0,0068	0,0057	0,0053	0,0051
Pakistan	0,0054	0,0075	0,0073	0,0076	0,0069	0,0068	0,0070
Iran	0,0041	0,0065	0,0119	0,0124	0,0100	-	-
Jordania	0,0009	0,0010	0,0013	0,0011	0,0013	0,0014	0,0014
Irak	0,0000	0,0000	0,0000	0,0030	0,0046	0,0051	0,0052
Izrael	0,0059	0,0071	0,0076	0,0069	0,0061	0,0068	0,0069
Ar. Saud.	0,0144	0,0145	0,0195	0,0195	0,0220	0,0238	0,0236
Syria	0,0019	0,029	0,0031	0,0031	0,0026	0,0029	0,0028
USA	0,2300	0,2184	0,2020	0,2262	0,2323	0,2486	0,2439
Chiny	0,0287	0,0390	0,0512	0,0669	0,0849	0,0905	0,0928
Turcja	0,0133	0,0173	0,0210	0,0141	0,0131	0,0131	0,0141
Rosja	0,0000	0,0466	0,0399	0,0445	0,0481	0,0515	0,0522

Źródło: Obliczenia i opracowanie własne na podstawie danych WDI i IISS

Ryc. 2. Dystrybucja potęgi wojskowej kluczowych aktorów konfliktu syryjskiego w latach 1990-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w tabl 4.

W przypadku konfliktu syryjskiego potęgi Zachodu są w stanie przeprowadzić ewentualnie skuteczną akcję militarną. Wyniki w tabeli 4. pokazują, że potęga wojskowa USA i Turcji (dwóch największych armii NATO) znacznie przewyższa potęgi wojskowe państw arabskich. Same USA mają ok. 25% potęgi świata. Nawet łącznie z potęgami wojskowymi Rosji i Chin przewaga państw NATO jest znacznie większa, co zapewnia im przewagę militarną. Uwzględniając małe zaangażowanie się Chin w istniejący konflikt ta przewaga jest jeszcze większa. Jednak decyzje polityczne o wykorzystaniu ataku wojskowego na Syrię są odwlekane. Istnieje obawa, że takie rozwiązanie doprowadzić może do niekontrolowanej zmiany układu sił w regionie, która nie będzie korzystna dla państw Zachodu. Dodatkowo może mieć negatywny wpływ na stan bezpieczeństwa państw regionu. Biorąc pod uwagę bogate uzbrojenie Syrii, istnieją obawy użycia przez wojsko reżimu broni masowego rażenia, zwłaszcza broni chemicznej, co spowodowałoby dużo ofiar wśród ludności cywilnej. Należy więc domniemywać, że zastosowanie rozwiązania w oparciu o operację wojskową będzie ostatecznym, choć może okazać się najbardziej skutecznym i koniecznym. Powyższe wyniki potwierdzają możliwości państw, liczących się potęg światowych i regionalnych, wpływania na rozwój wydarzeń w regionie i odgrywania określonych ról w konflikcie syryjskim.

III. Konflikt syryjski jako *proxy battle* potęg regionalnych i globalnych

Syryjski etap „Arabskiej Wiosny” lub też „Arabskiej Wiosny Ludów” odbiega od dotychczasowych rewolt, jakie miały miejsce od wybuchu pierwszego protestu społecznego w grudniu 2010 w Tunezji. Ma ona odmienny charakter, a jej znaczenie i skutki wykraczają znacznie poza region. Specyficzna sytuacja geopolityczna tego kraju, jego złożone relacje z innymi aktorami regionu i świata oraz złożona struktura wyznaniowa i etniczna – sprawiają, że wydarzenia w tym kraju mogą w istotny sposób wpłynąć na kształt układu sił na Bliskim Wschodzie i

w regionie. Uczestników tej sceny politycznej można podzielić na regionalnych i globalnych oraz państwowych i niepaństwowych.

Protesty i demonstracje antyrządowe przerodziły się w ostry konflikt, zbrojną rebelię i w końcu w wojnę domową. Pomimo panującej w Syrii przemocy i dużej ilości ofiar (ponad 40000), reżim Asada nadal posiada poparcie nie tylko alawitów (sekta wyznaniowa), którzy stanowią mniejszość, bo ok. 10% ludności Syrii oraz chrześcijan i druzów, ale także dobrze uzbrojonej armii i Partii Baas. Syria ma również znaczne wsparcie z Iranu i Hezbollahu w Libanie, jak też posiada polityczne poparcie Rosji, która jest głównym dostawcą uzbrojenia dla armii syryjskiej, oraz Chin. Tymczasem opozycja składa się odmiennych i zróżnicowanych ilościowo grup, w większości reprezentujących sunnitów – ok. 70% społeczeństwa Syrii. Taka sytuacja jest korzystna dla Damaszku. Dlatego reżim znajduje się w dogodnej sytuacji do prowadzenia walk oraz utrzymania władzy, bez względu na to, jak duże zniszczenie powoduje to wśród ludności cywilnej. Konflikt przybrał obecnie kształt religijnej wojny domowej, z okrutnymi aktami przemocy ze strony reżimu.

Mapa 1. Geopolityczne położenie Syrii

Źródło: Opracowanie własne autora

Nie wydaje się prawdopodobne, żeby aktualny konflikt syryjski został szybko rozwiązany. Reżim Asada utracił większość rodzimych i międzynarodowych legitymizacji, lecz dyktatorski władca zawsze prowadzi działania zgodnie z zasadami, że on i jego lojaliści są niezastąpieni, a każdy inny wokół nich zbędny. W tej sytuacji pozostało tylko do wyboru wynegocjowanie korzystnych dla reżimu Asada warunków w celu doprowadzenia do porozumienia z opozycją i negocjacji ws. jego rozwiązania pod auspicjami ONZ. W Syrii istnieje potrzeba szybkiego

znalezienie rozwiązania dalszej krwawej przemocy i zakończenia wojny domowej. Według opinii zarówno krajów arabskich, jak i potęg światowych należy dążyć do stworzenia klimatu do rozmów i negocjacji pomiędzy stroną rządową a opozycją.

Aktywność rosyjskiej dyplomacji – zgodnej z działaniami Turcji i państw partnerskich BRIC (Brazylia, Indii i Chin) – może odegrać znaczącą rolę w łagodzeniu konfliktu i napięcia. Dużym zagrożeniem dla osiągnięcia stanu pokojowego jest dozbrajanie opozycji. Bez negocjacji zakończenia konfliktu, prowadzi do przerodzenia się rewolty w wojnę domową, podobnie jak to miało miejsce w Iraku i w Libanie. W tej sytuacji brak będzie zwycięzców – obie strony będą przegrane. Pomimo tych szeroko zakrojonych reperkusji dla obu rodzimych i międzynarodowych graczy, arabskie niepokoje społeczne nie prowadzą do nowego regionalnego porządku lub nowego układu sił. Ten stan może się zmienić, w szczególności, jeśli konflikt syryjski będzie się trwał i eskalował. Zgodnie z opinią wysiłki zmierzające do powstrzymania przemocy, powinna przejąć dyplomacja państw Bliskiego Wschodu. Każde rozwiązanie narzucone przez aktorów nieregionalnych takich jak USA lub poprzez interwencję NATO, zaogni jeszcze istniejącą sytuację.

Syria tak czy inaczej nie pozostaje osamotniona. Damaszek jest popierany przez Moskwę i Teheran, zarówno w kwestii zachowania geostrategicznej pozycji jako port na ciepłych wodach dla rosyjskiej marynarki wojennej i jej części w irańskiej „osi oporu”, a w przez to obaj gracze czerpią polityczne korzyści z opozycji przeciwko hegemonii USA. Z drugiej strony jest kolorowy tłum rebeliantów, rzekomo pracujących wspólnie pod sztandarami Wolnej Armii Syryjskiej (FSA) w celu usunięcia Asada, popierany przez Turcję, NATO, USA oraz państwa Zatoki Perskiej i Zjednoczone Emiraty Arabskie. Dlatego wydaje się, że najlepszą strategią dla tych, którzy chcą uniknąć przedłużenia wojny w Syrii jest zaproszenie Rosji i Iranu do dyplomatycznego stołu. Udział Rosji i Iranu ma istotne znaczenie dla osiągnięcia realnej transformacji po likwidacji reżimu Asada. Alternatywny plan transformacji tworzony wyłącznie przez USA i ich sojuszników, może być wykonany tylko przy użyciu siły.

Na dzień dzisiejszy wsparcie zewnętrzne obu stron koncentruje się raczej na dostawach uzbrojenia ich lokalnych przedstawicieli opozycji, niż na negocjacjach. Rosja i Iran stale powtarzały swoje zobowiązania wobec rządu Asada, drogą dyplomatyczną i przez bezpośrednie wsparcie. Są też dowody na to, że USA zwiększyły wsparcie finansowe dla rebeliantów wykorzystując Arabię Saudyjską i Katar, w koordynacji z Turcją. Jednakże dostarczanie broni rebeliantom rodzi też negatywne skutki, gdyż duża część tej pomocy jest przechwytywana przez dżihad. Także nawet w przypadku ustąpienia Asada może ona zostać wykorzystana przez ekstremistów w walkach wewnętrznych. Prowadzić też może do destabilizacji w regionie. Przez dostarczanie broni rebeliantom za pośrednictwem lokalnych aktorów, państwa zewnętrzne udzielające tej pomocy tworzą scenę do eskalacji konfliktu religijnego - nawet etnicznych czystek – popieranej przez Turcję, Arabię Saudyjską i Katar przeciwko opozycji, którą oni identyfikują raczej w kategoriach religijnych, jak alawici popierający reżim. W rezultacie pogłębia się destabilizacja na granicy Syrii i Izraela, Turcji, Jordanii, Iraku i Libanu, tworząc potencjalną długotrwałą wojnę *proxy war* pomiędzy regionalnymi siłami politycznym sunitów

i szyitów. Ewentualny plan mógłby nie mieć zwycięzców lecz raczej wielu przegranych, najbardziej zwykłych cywilów w Syrii.

Aktualnie konfrontacja raczej nie jest celem i sposobem rozwiązania konfliktu, preferowanym przez państwa zachodnie, w tym USA, gdyż istnieją obawy, że upadający reżim syryjski mógłby wywołać zmianę regionalnego układu sił z Iranem i przychylnych prozachodnich rządów. Jak do tej pory USA miały partnerskie stosunki z Syrią, która chociaż represyjna, była ważnym ogniwem w prowadzonej przez USA zwalczaniu terroryzmu. Doświadczenia z Iraku i Libii pokazują, że rozwiązania siłowe nie zawsze przynoszą oczekiwane rezultaty. W Libii do dziś sytuacja jest niestabilna – toczą się walki o władzę.

Arabska Wiosna przeobraziła się w nową arabską zimną wojnę, obejmującą podziały pomiędzy sunnitami i szyitami. Podobnie jak wcześniejsza zimna wojna, cechy współczesnego konfliktu prowadzą do interwencji zewnętrznej innych krajów arabskich. Lecz obecna wersja ukazuje się w wymiarze religijnym i siłowym, jak również zawiera nowe pojawiające się dynamicznie problemy wynikające z arabskich powstań. Dzisiejsze cechy arabskiej zimnej wojny to nie tylko rywalizacja pomiędzy krajami, lecz także konflikty państwo-społeczeństwo charakterystyczne dla nowo kształtujących się arabskich rzeczywistości politycznych, publicznej sfery poszerzonej przez rewolucję w mediach i środkach łączności, wzrost islamskich ruchów socjalnych i politycznych stanowiących wyzwanie dla obecnych reżimów i w końcu norm i powszechnych oczekiwań odnoszących się do uczestnictwa w życiu publicznym. Tymczasem kraje GCC kierują wezwania i naciski do społeczności międzynarodowej o usunięcie Asada i są raczej zaporą demokracji. Ich celem jest nie wywyższanie demokracji nad autorytaryzm, lecz raczej spowodowanie zawalenia się reżimu alawitów i szyitów, bliskiego sojusznika Iranu, Arabii Saudyjskiej, Kataru i ich sojuszników, które wydają się, że mają nadzieję, że następca reżimu w Damaszku mógłby zostać głównie sunniti, którzy byliby dłużnikami państw GCC i nie pozostający dłużej w sojuszu z Iranem lub Hezbollahem. Ich motywacje, w skrócie, wydają się bardziej zgodne z kierunkami nowej zimnej wojny arabskiej niż demokratycznymi aspiracjami społeczeństwa syryjskiego. Wsparcie reżimu Asada przez Iran i Hezbollah oraz aktywną opozycję państw GCC i Turcji, powoduje, że konflikt syryjski stał się konfliktem regionalnym. Z drugiej strony zaangażowanie USA, W. Brytanii i Francji na forum i wzywaniu do zdecydowanych działań RB ONZ (zostali oni zablokowani tylko przez rywalizujące imperialistyczne potęgi Rosję i Chiny) oraz NATO i UE spowodowało, że kryzys syryjski przybrał wymiar międzynarodowy.

Pomimo zwykłego zamętu i rywalizacji towarzyszących wewnętrznym relacjom pomiędzy krajami arabskimi, Liga Arabska – prowadzona przez Katar i popierana przez państwa GCC – spowodowała utworzenie pozornej jedności, jako próby utworzenia wyjścia z kryzysu syryjskiego. Pomimo braku wezwań do zbrojnej interwencji, Liga Arabska wzywała Asada do przekazania władzy swojemu zastępcy, torując drogę do negocjacji zmierzających do zakończenia walk i utworzenia w Syrii rządu jedności. Rosja i Chiny zawetowały propozycję Ligi Arabskiej na zgromadzeniu RB ONZ, jakkolwiek, to spowoduje, że konflikt syryjski się zaostrzy i bardziej umiędzynarodowi, jako że reżim Asada będzie próbował zdławić rebelię, a syryjskie grupy oporu będą podejmować zbrojne akcje.

Linie podziałów dot. walki poza Syrią są już zarysowane: z USA, W. Brytanią i Francją, przeciwko z Rosją i Chinami, podczas gdy regionalnie arabskie potęgi, Turcja i Iran. Izraelczycy są rozdarci pomiędzy tych, dla których, wynik jest dla nich gorszy, podczas gdy Jordania jest prawdopodobnie na najsłabszej i najbardziej niebezpiecznej pozycji – waha się pomiędzy Syryjską Partią Baas a GCC.

Wydarzenia z marca i sierpnia 2013 roku dotyczące użycia broni chemicznej przez strony konfliktu oraz dużej ilości ofiar ze strony ludności cywilnej wywołały realną groźbę interwencji zbrojnej ze strony USA. B. Obama podjął decyzję przeprowadzenia ataku z morza i powietrza, jako formy ukarania rządu Asada i ostrzeżenia przed ewentualnymi kolejnymi atakami z użyciem broni chemicznej. Ostatecznie pozostawił on ostateczną decyzję do ataku na obiekty wojskowe do głosowania Kongresu USA, jak też dyplomacji międzynarodowej. W ten sposób incjatywy pokojowego rozwiązania oraz zaniechania interwencji zbrojnej bez rezolucji RB ONZ mogły zostać wprowadzone do realizacji. Na uwagę zasługują incjatywa, której prekurosem może być R. Sikorski, polski minister spraw zgranicznych, a autorem i wykonawcą jest Rosja, dotycząca pokojowego sposobu zabezpieczenia i zniszczenia arsenałów broni chemicznej w Syrii. Zgoda społeczności międzynarodowej na takie rozwiązanie oraz uchwalenie rezolucji RB ONZ w dniu 28.09.2013 roku stanowi sukces dyplomacji międzynarodowej. Nie rozwiązuje to problemu w Syrii, jakim jest wojna domowa. Może też jedynie odroczyć atak Zachodu na Syrię.

Decyzja B. Obamy o odroczeniu interwencji zbrojnej w Syrii, była zaskoczeniem dla społeczności międzynarodowej, a szczególnie dla Francji, która już była w przeddzień ataku lotniczego na Syrię, jak też Izraela, który był w pełni przygotowany do podjęcia działań wojennych. Dla tego ostatniego taka sytuacja spowodowała pozbawienia szans na planowane działania przeciwko Libanowi. W ten sposób nadzieje niektórych graczy światowych i regionalnych, podmiotów regionalnego układu sił, na szybkie zmiany geopolityczne, zostały osłabione.

***

Sytuacja w Syrii i w regionie jest na dzień dzisiejszy mocno skomplikowana i trudna do rozwiązania. Przedstawiona analiza i ocena sytuacji z uwzględnieniem kluczowych graczy (państwowych i niepaństwowych) oraz ilościowej i jakościowej oceny potęgi państw, prowadzi do generalnego wniosku, że konflikt syryjski ma zasięg międzynarodowy, a jego rozwiązanie ma istotne znaczenie dla interesów określonych potęg światowych i regionalnych, które chcą zachować lub przejąć dominację w regionie.

Przyszłość reżimu B. Asada jest raczej niepewna, choć jest on na razie mocny i zdeterminowany do pacyfikacji protestów i utrzymania reżimu wykorzystując silne poparcie aparatu bezpieczeństwa. Jednym z możliwych scenariuszy jest rozwiązanie bez udziału aktorów zewnętrznych, polegające na przekazaniu władzy komuś z rodziny Asadów. W ten sposób zagwarantowane zostałyby bezpieczeństwo alawitów, zapewniona stabilizacja w kraju i zachowanie układu sił w regionie.

Rozpad jedności opozycji również nie pozostaje bez znaczenia dla oceny sytuacji, jak też formy zaangażowania i pomocy ze strony mocarstw. Aktualnie po

stronie opozycji znajdującą grupy terrorystów, w tym z Al-Kaidy, członków ugrupowań separatystycznych i fundamentalistów. Tak mieszanka stanowi realne zagrożenie dla wprowadzenia skutecznych demokratycznych rozwiązań i stabilizacji w kraju.

Wydarzenia w Syrii oraz prawdopodobne scenariusze rozwiązania konfliktu w tym kraju są uzależnione od geopolitycznej sytuacji w regionie. Syria jest ważnym graczem na Bliskim Wschodzie. Ścierają się tutaj wpływy Iranu (Damaszek to najbliższy sojusznik Teheranu), Arabii Saudyjskiej wraz z Katarą, Rosji, USA, Francji i Niemiec. Dodatkowo na tej scenie teatru wojny pojawia się Turcja ze swoimi mocarstwowymi aspiracjami i dążeniami do wzmocnienia swojej pozycji w regionie. Każda strona konfliktu dba tutaj o własne interesy. Wątpliwa jest zmian stanowiska Rosji i Chin, a więc główne potęgi Zachodu (jak i reszta społeczności międzynarodowej) i RB ONZ są pozbawione możliwości skutecznego działania. Dlatego dobrym rozwiązaniem wydają się być, aby to miejscowa ludność stanowiła główną siłę, która obali reżim Asada. Jest to możliwe w przypadku, gdy nastąpi porozumienie sił reprezentujących większość lokalnych społeczności i obywateli. W tej rzeczywistości geopolitycznej Syria stanowi więc istotny element do dalszego rozwoju sytuacji państw Bliskiego Wschodu i uregulowania kształtu przyszłego układu sił również dla całego regionu. Aktualnie sposób oraz horyzont czasowy rozwiązania konfliktu jest trudny do przewidzenia. Dodatkowo akty agresji ze strony Syrii na terytorium Turcji, dają przesłanki ewentualnej eskalacji konfliktu, co konsekwencji może doprowadzić do jego militarnego rozwiązania, a tym samym zasadniczo wpłynie na zmianę układu sił w regionie.

SUMMARY

The Balance of Power in the Middle East. The Key Actors of Syrian Conflict

The analysis and assessment of the situation with regard to key players (state and private) as well as quantitative and qualitative assessment of the power of states, leads to the general conclusion that the Syrian conflict is international, and its solution is important for the interests of certain global and regional powers that want to retain or take over dominance in the region. The future of the Assad regime is rather uncertain, although it is yet strong and determined to pacify the protests and maintenance regime using the strong support of the security apparatus. One possible scenario is the solution without the participation of external actors, which involve the transfer of power to a family of Assad. In this way, security would be guaranteed Alawites, ensured stability in the country and preserve the balance of power in the region. Syria is an important element for further developments in the Middle East and regulations shape the future of power also for the entire region. Currently, the manner and the time horizon solution to the conflict is difficult to predict. In addition, acts of aggression on the part of the territory of Turkey, Syria, give indications of possible escalation of the conflict, as a consequence, can lead to a military solution, and thus substantially affect the change of power in the region.

Key words: Syria, Middle East, Arab Spring, powermetrics, Bashar al-Assad.